

Konrad Burdziak*

Propozycja nowelizacji art. 151 Kodeksu karnego**

Niniejszym poddaję pod rozważenie propozycję zmiany regulacji art. 151 Kodeksu karnego¹ poprzez nadanie jej następującego brzmienia:

„Art. 151 § 1. Kto doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 8. § 2. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 dobrowolnie zapobiegł śmierci osoby, którą doprowadził do targnięcia się na własne życie, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia”².

Uzasadnienie³:

Nie ulega chyba żadnej wątpliwości, że samobójstwa stanowią ogromny problem społeczny; także w Polsce. Wskażmy jednak, dla porządku, że: 1) co roku

* Dr Konrad Burdziak jest adiunktem w Katedrze Prawa Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, Polska, ORCID 0000-0002-0696-1174, e-mail: konrad.burdziak@usz.edu.pl

** Data zgłoszenia tekstu przez autora: 5.02.2019 r.; data przyjęcia tekstu przez redakcję do publikacji: 2.07.2019 r.

¹ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.) – dalej k.k. Dodajmy od razu, że proponowana zmiana wpłynęłaby (a przynajmniej – mogłaby wpłynąć) nie tylko na sytuację i zachowanie osób dorosłych w rozumieniu prawa karnego (zob. art. 10 k.k.), ale również na sytuację i zachowanie osób nieletnich; w kontekście tych ostatnich wskazać należy bowiem, że dopuszczenie się przez nie zachowań objętych proponowaną regulacją stanowiłoby podstawę do wszczęcia postępowania, o którym mowa w ustawie z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969 ze zm.).

² Jest to propozycja zbliżona do propozycji K. Daszkiewicz, która postuluje nadanie regulacji art. 151 k.k. następującego brzmienia: „§ 1. Kto doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, chcąc tego albo przewidując taką możliwość i godząc się na nią, podlega karze... § 2. Jeżeli targnięcie się człowieka na własne życie jest następstwem doznanej krzywdy spowodowanej czynem zabronionym, w szczególności znęcaniem się nad tą osobą lub stosowaniem wobec niej okrucieństwa, sprawca podlega karze... § 3. Jeżeli sprawca dobrowolnie zapobiegł śmierci osoby, którą doprowadził do targnięcia się na własne życie, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia” (K. Daszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, Warszawa 2000, s. 257–258). Proponowanej nowelizacji powinna towarzyszyć również zmiana związana z wprowadzeniem do art. 151 k.k. stosownego paragrafu, w którym pod groźbą analogicznej, jak w przypadku zasadniczego typu zabójstwa, kary zabraniano by doprowadzenia do targnięcia się na własne życie osoby niezdolnej do rozpoznania autodestrukcyjnego charakteru swojego zachowania się (por. E. Pohl, *Kierowanie wykonaniem samobójstwa oraz polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym (analiza de lege lata i postulaty de lege ferenda)* [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011, s. 529).

³ Proponowana w niniejszej pracy nowelizacja art. 151 k.k. została już zaprezentowana publicznie (i poddana dyskusji) podczas Konferencji III Ogólnopolski Okrągły Stół EULncSO „Społeczeństwo, władza, media: mowa nienawiści a inkluzja społeczna”, w trakcie której autor pracy wygłosił referat pt. „Cyberprzemoc jako potencjalna bezpośrednia przyczyna targnięcia się człowieka na własne życie. Rozważania na tle polskiego prawa”. Treść uzasadnienia bazuje zaś na ustaleniach zaprezentowanych uprzednio w publikacjach: K. Burdziak, *Internet jako nowe-stare zagrożenie bezpieczeństwa. Prawnokarne rozważania na temat wpływu Internetu na liczbę samobójstw w Polsce* [w:] *Nowe zagrożenia bezpieczeństwa. Wyzwania XXI wieku*, red. K. Hennig, Kraków 2015, s. 205–215; K. Burdziak, *Kilka słów o potrzebie reformowania art. 151 k.k.* [w:] *Reforma prawa karnego*, red. I. Sepiolo-Jankowska, Warszawa 2014, s. 252–261.

śmiercią samobójczą ginie w Polsce ok. 5–6 tysięcy osób, a ok. 9–10 tysięcy osób usiłuje odebrać sobie życie; 2) w roku 2018 śmiercią samobójczą zginęły w Polsce 5 182 osoby, a 11 167 osób usiłowało odebrać sobie życie⁴; 3) zgonów w wyniku samobójstwa jest w Polsce zdecydowanie więcej niż zgonów w wyniku zabójstw⁵, czy zgonów w wyniku wypadków samochodowych⁶; 4) z danych Światowej Organizacji Zdrowia (*World Health Organization*) wynika, że co roku milion osób na świecie odbiera sobie życie oraz że samobójstwo stanowi drugą, co do częstości występowania, przyczynę śmierci osób w wieku od 15 do 19. roku życia, a trzecią – w przypadku grupy wiekowej od 15 do 44. roku życia⁷. Dyskutowane zjawisko (zjawisko samobójstwa) warte jest zatem, bez wątplenia, zainteresowania przedstawicieli wszystkich nauk, w tym także – przedstawicieli nauk prawnych. Można nawet zaryzykować stwierdzenie, że częstość występowania rzeczonoego zjawiska, pojawiające się na jego gruncie pole do nadużyć, godzenie samobójcy w najwyższe – przynajmniej w przekonaniu znakomitej większości społeczeństwa – dobro, jakim jest życie człowieka, a ponadto podejmowanie prób samobójczych przez coraz młodsze osoby, wymuszają wręcz podjęcie przez prawników (zwłaszcza – jak się wydaje – przez prawników-karnistów) głębszej, niż to się czyniło dotychczas, refleksji nad diskutowaną problematyką⁸.

Powyższe okoliczności powinny stanowić – w przekonaniu autora niniejszej pracy – (m.in.) podstawę do poważnego rozważenia możliwości rozszerzenia zakresu kryminalizacji zachowań, polegających na umyślnym doprowadzeniu człowieka do targnięcia się na własne życie w sposób proponowany na wstępie⁹; tak, by objąć jej (kryminalizacji) zakresem wszystkie zasługujące na to, bo charakteryzujące się odpowiednio wysokim stopniem społecznej szkodliwości *in abstracto*, zachowania i zapewnić w ten sposób należyłą ochronę życia i zdrowia człowieka.

Postulat takiego rozszerzenia zakresu kryminalizacji związany jest przy tym m.in., a być może – przede wszystkim ze zjawiskiem cyberprzemocy (ang. *cyberbullying*)¹⁰. Dzięki rozwojowi środków masowego komunikowania możliwości oddziaływania na człowieka w sposób mogący doprowadzić go do podjęcia próby samobójczej osiągnęły współcześnie poziom dotychczas niespotykany (poziom – dodajmy – do którego prawo polskie się jeszcze nie przystosowało). Wystarczy wskazać, że charakterystycznymi cechami cyberprzemocy są: 1) nieograniczoność czasowa oddziaływania na pokrzywdzonego; 2) nieograniczoność przestrzenna oddziaływania na pokrzywdzonego; 3) nieograniczoność liczby współdziałających w oddziaływaniu na pokrzywdzonego; a ponadto – 4) nieograniczoność sposobów oddziaływania na pokrzywdzonego (ograniczenia mogą wynikać co najwyżej z wyobraźni

⁴ <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zamachy-samobojcze> (dostęp: 11.09.2019 r.).

⁵ Zob. M. Jarosz, *Samobójstwa. Dlaczego teraz?*, Warszawa 2013, s. 51–52.

⁶ https://www.doz.pl/czytelnia/a12969-Smierc_przez_samobojstwo_jest_czestsza_niz_w_wypadku_samocho-dowym (dostęp: 21.01.2019 r.).

⁷ World Health Organization, Public health action for the prevention of suicide. A framework, http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/75166/9789241503570_eng.pdf?sequence=1, s. 4 (dostęp: 21.01.2019 r.).

⁸ Zob. K. Burdziak, *Samobójstwo w prawie polskim*, Warszawa 2019, s. 17–18.

⁹ Na temat dopuszczalności wprowadzenia proponowanych regulacji w kontekście wolności/prawa człowieka do targnięcia się na własne życie zob. K. Burdziak, *Samobójstwo...*, s. 84–106.

¹⁰ Oczywiście w kontekście definicji zjawiska cyberprzemocy pojawia się w literaturze szereg wątpliwości. Na gruncie niniejszej pracy cyberprzemoc będzie rozumiana jako przemoc (w każdej postaci) stosowana z wykorzystaniem środków masowego komunikowania.

sprawców w zakresie wykorzystania środków masowego komunikowania do oddziaływania na pokrzywdzonego). Typowymi formami cyberprzemocy są przy tym: 1) nękanie; 2) straszenie; 3) szantażowanie z użyciem sieci; 4) publikowanie lub rozsyłanie ośmieszających, kompromitujących informacji, zdjęć, filmów z użyciem sieci; 5) podszywanie się w sieci pod kogoś wbrew jego woli; 6) korzystanie ze stron WWW zaprojektowanych w celu upokarzania innych¹¹.

O tym zaś, że cyberprzemoc może doprowadzić do samobójstwa mogą świadczyć następujące, pojawiające się w literaturze wypowiedzi: 1) „Niestety, w skrajnych wypadkach cyberbullying okazuje się tragiczny w skutkach. Na przykład w 2005 r. trzynastoletni chłopiec odebrał sobie życie po tym, jak przez długi czas był nękanym za pośrednictwem komunikatora internetowego (Breguet 2007). Chociaż nie dysponujemy jeszcze wynikami badań podłużnych, które by potwierdzały słuszność tego przypuszczenia, jednak zdaniem wielu badaczy długofalowe skutki cyberprzemocy mogą być równie poważne jak następstwa tradycyjnej przemocy rówieśniczej, a nawet jeszcze gorsze (Kowalski i in. 2008; Vandebosch i in. 2006; Willard 2007; Ybarra, Mitchell 2004)”¹²; 2) „Konsekwencje bycia szykanowanym w przestrzeni internetowej obserwuje się w obszarze zdrowia fizycznego i psychicznego. Ofiary są zagrożone zaburzeniami łaknienia, bezsennością, dolegliwościami ze strony układu pokarmowego. Ciągłe doświadczanie chronicznego stresu powoduje obniżenie odporności, dlatego osoby dotknięte przemocą mogą częściej zapadać na choroby górnych dróg oddechowych. Ofiary charakteryzuje rozdrażnienie, napięcie emocjonalne, nieumiejętność radzenia sobie w relacjach interpersonalnych, impulsywność, chwiejność nastroju, obniżona samoocena, obniżone poczucie własnych kompetencji. Czasem obserwuje się zachowania agresywne, autodestrukcyjne. Ponadto ofiary często cierpią na zaburzenia natury psychicznej, takie jak depresja, zaburzenia obsesyjno-kompulsywne, a w skrajnych przypadkach PTSD (post-traumatic stress disorder)”¹³.

Przed powyższym ostrzegęła już na początku drugiego tysiąclecia K. Daszkiewicz, przewidując, że postęp w dziedzinie techniki doprowadzi do poszerzenia się zakresu sytuacji, w których będzie dochodzić do zniewalania człowieka oraz do doskonalenia sposobów wywierania na niego wpływu (również tego negatywnego)¹⁴. Autorka ta stwierdziła również, że: „Można przewidywać (...), że poszerzeniu będzie ulegał zakres sposobów, za pomocą których człowiek człowiekowi tak «obrzydzi» życie, że doprowadzi do samobójstwa. Nie będą one polegały już tylko na «namawianiu» lub «pomaganiu» w nim”¹⁵, formułując jednocześnie postulat zreformowania art. 151 k.k. i nadania mu kształtu zbliżonego do tego zaprezentowanego na wstępie.

Oczywiście – nie jest tak, że w przekonaniu autora niniejszej pracy prawo karne stanowi remedium na każdy problem społeczny. Wręcz przeciwnie – w przekonaniu

¹¹ Zob. Ł. Wojtasik, *Przemoc rówieśnicza z użyciem mediów elektronicznych – wprowadzenie do problematyki*, „Dziecko Krzywdzone” 2009/1, <http://dzieckokrzywdzone.fdn.pl/vol-8-nr-1-cyberprzemoc-26#node-4233>, s. 2 (dostęp: 21.01.2019 r.).

¹² M. Walrave, W. Heirman, *Skutki cyberbullyingu – oskarżenie czy obrona technologii?*, „Dziecko Krzywdzone” 2009/1, <http://dzieckokrzywdzone.fdn.pl/vol-8-nr-1-cyberprzemoc-26#node-4233>, s. 4 (dostęp: 21.01.2019 r.).

¹³ K. Dyrła-Mularczyk, M. Pluciński, *Cyberbullying i agresja elektroniczna jako współczesne zagrożenia dla komunikacji w sieci*, „Terażniejszość–Człowiek–Edukacja” 2017/4, s. 80.

¹⁴ Zob. K. Daszkiewicz, *Przestępstwa...*, s. 256.

¹⁵ K. Daszkiewicz, *Przestępstwa...*, s. 257.

autora prawo karne powinno ingerować dopiero wówczas, gdy inne środki okażą się bezskuteczne (postulat traktowania prawa karnego jako *ultima ratio*). Należy jednak uznać, że tam, gdzie zagrożone jest zdrowie, a zwłaszcza życie człowieka (a tak częstokroć dzieje się w przypadku cyberprzemocy), zaś sprawcy towarzyszy zamiar naruszenia tych dóbr, prawo karne powinno interweniować, stanowiąc niejako uzupełnienie i wzmocnienie dla innych, stosowanych równoległe środków; interweniować – dodajmy – nie tylko poprzez zwalczanie przypadków naruszenia wskazanych wyżej dóbr, lecz także poprzez zapobieganie tego rodzaju naruszeniom. Innymi słowy – prawo powinno nie tylko interweniować po niewłaściwym, niezgodnym z prawem zachowaniu się człowieka, ale też oddziaływać na człowieka przed tym zachowaniem¹⁶.

Nie ulega wątpliwości, że zaproponowana nowelizacja (zbliżona – przypomnijmy – do koncepcji K. Daszkiewicz) byłaby w tym zakresie niezwykle pożądana, jako że pozwalałaby dostosować, ukształtowaną jeszcze na początku poprzedniego stulecia (i budzącą mnóstwo wątpliwości¹⁷), treść obecnego art. 151 k.k. na potrzeby XXI w. Umożliwiłaby ona w końcu zakwalifikowanie według rzeczzonego przepisu większej (niż tylko podejmowane w zamiarze bezpośrednim i skutkujące próbą samobójczą pokrzywdzonego przypadki słownego zachęcania i – niekoniecznie słownego – udzielania pomocy w targnięciu się na własne życie) liczby przejawów „współuczestnictwa” w samobójstwie (w tym także tych przypadków, które aktualnie uznaje się za zakazane), uzupełniając w znakomity sposób regulacje art. 190a § 3, art. 207 § 3 i art. 352 § 3 k.k.; regulacje – dodajmy – ograniczone li tylko do 1) znęcania się (a więc czynności – co do zasady – rozciągniętej w czasie i charakteryzującej się dużym nasileniem; podobnie zresztą jak to ma miejsce w przypadku uporczywego

¹⁶ Oczywiście należy przyznać rację J. Pyżalskiemu, że: „Pierwszym pomysłem, który przychodzi do głowy wielu osobom rozważającym, jak przeciwdziałać agresji elektronicznej, jest kontrola, a także represyjne działania wobec sprawców takiej agresji. W rzeczywistości rozwiązania tego typu są tylko jednym z możliwych kroków, które zresztą trudno podejmować w przypadku nowych mediów. Ponadto rozsądna kontrola i represje nie są proste w praktycznym zastosowaniu i przy złej legislacji lub nieprawidłowym stosowaniu wiążą się z wieloma zagrożeniami. (...) Tego typu podejście nie jest rozsądne – w wielu najbardziej drastycznych przypadkach fakt agresji elektronicznej jedynie przyczynił się do samobójstwa lub innych poważnych problemów nastoletniej ofiary (...). Jednocześnie we wszystkich tych przypadkach był to jeden, ale nie jedyny czynnik, który przełożył się na tragiczne zakończenie. Ofiary mają bardzo często inne problemy (...). Ponadto, jak wskazują niektórzy prawnicy, (...) bardzo trudno jest stworzyć prawo, które nie spowoduje, że będzie się tępić bardzo szeroki zakres wypowiedzi internetowych, na przykład ostrą krytykę polityczną. Należy też uwzględnić problem stopnia powagi konkretnych przypadków agresji elektronicznej i tego, kto ma decydować o ich rzeczywistym znaczeniu” (J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*, Sopot 2011, s. 112–113). Zaprezentowane wyżej wątpliwości nie powinny się wszakże pojawić w kontekście proponowanej nowelizacji. Podkreślenia wymaga bowiem, że w jej wyniku zakazano by wyłącznie zachowań pozostających w rzeczywistym (i wykazanym w toku postępowania) związku z targnięciem się pokrzywdzonego na własne życie i podjętych wyłącznie w zamiarze doprowadzenia go (pokrzywdzonego) do podjęcia próby samobójczej. Innymi słowy – odpowiedzialność karna sprawcy możliwa byłaby wyłącznie w wyjątkowych przypadkach.

¹⁷ Zob. w tym zakresie m.in. M. Mozgawa, P. Bachmat, *Przestępstwo doprowadzenia człowieka do targnięcia się na własne życie (art. 151 k.k.) – analiza akt sądowych*, Warszawa 2016, s. 76, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS_Mozgawa-M-Bachmat-P._Przest.-doprowadz._czl.-do-targnienia-sie-na_wl.-zycie-art.151-k.k.pdf (dostęp: 12.01.2019 r.); K. Burdziak, *Doprowadzenie człowieka do targnięcia się na własne życie – analiza prawokarna* [w:] *W drodze do brzegu życia*, t. XV, red. E. Krajewska-Kułak, C.R. Łukaszyk, J. Lewko, W. Kułak, Białystok 2017, s. 195–20; K. Burdziak, *Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2014 roku, sygn. IV KK 316/13*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2015/3, s. 121–128; K. Burdziak, *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014/4, s. 175–187; K. Burdziak, *Pochwalanie samobójstwa za pomocą środków masowego komunikowania* [w:] *W drodze do brzegu życia*, t. XVI, red. E. Krajewska-Kułak, C.R. Łukaszyk, J. Lewko, W. Kułak, Białystok 2018, s. 103–115; K. Burdziak, *Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa z art. 151 Kodeksu karnego*, „Acta Iuris Stetinensis” 2015/10, s. 15–29.

nękania) nad konkretnymi, wyraźnie wyróżnionymi przez ustawodawcę osobami, konkretniej zaś – nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, ewentualnie – nad podwładnym; do 2) uporczywego nękania innej osoby lub osoby jej najbliższej, charakteryzującego się konkretnym, wyróżnionym przez ustawodawcę skutkiem, konkretniej zaś – wzbudzeniem u pokrzywdzonego uzasadnionego okolicznościami poczucia zagrożenia lub istotnym naruszeniem jego prywatności, a także – do 3) podszywania się pod inną osobę połączonego z konkretnymi, wyróżnionymi przez ustawodawcę czynnościami – wykorzystaniem jej wizerunku lub innych jej danych osobowych, oraz podjętego w konkretnym, wyróżnionym przez ustawodawcę celu – w celu wyrządzenia pokrzywdzonemu szkody majątkowej lub osobistej.

Proponowana nowelizacja leżałaby przy tym nie tylko w interesie poszczególnych jednostek (z uwagi na wzmoczoną ochronę ich życia i zdrowia, zwłaszcza przed nadużyciami ze strony osób trzecich), ale również w interesie całego społeczeństwa, którego te jednostki są częścią (zwłaszcza wówczas gdy na samobójstwo spojrzymy z perspektywy cierpiących z powodu śmierci samobójców ich rodzin, przyjaciół i znajomych)¹⁸.

Dla potwierdzenia powyższych słów, wskaźmy przykładowe sytuacje, którym aktualny Kodeks karny nie przeciwdziała w sposób wystarczający (bo albo w ogóle ich nie zabrania, albo zabrania, ale pod groźbą kary o wysokości nieproporcjonalnej do naruszanego czy narażanego na niebezpieczeństwo naruszenia dobra), a które zostałyby objęte (przynajmniej w części) proponowaną regulacją i związane są z problematyką cyberprzemocy. Weźmy pod uwagę chociażby następujący przypadek: „Niedawno prasa amerykańska, ale zdarzyć się to mogło gdziekolwiek, opisywała przypadek śmierci kilkunastoletniej dziewczyny, którą do samobójstwa popchnęła matka koleżanki, chcąc się zemścić za jakieś niepowodzenia swojej córki. Kobieta wykreowała w internecie wirtualną postać chłopaka, oferującego dziewczynie przyjaźń i miłość. Pomiędzy młodymi ludźmi powstała emocjonalna więź, dziewczyna zaczęła się coraz mocniej uzależniać od przyjaciela, którego знаła tylko z ekranu komputera, ale który w jej wizji świata istniał realnie. Gdy zaangażowanie emocjonalne dziewczyny osiągnęło apogeum, twórczyni wirtualnej postaci zdecydowała o dramatycznym zwrocie akcji: młodzieniec nagle, bez wyjaśnienia i bez powodów oświadczył, że zrywa związek i już nigdy nie pojawi się w życiu dziewczyny (a ściślej na ekranie jej komputera). Zrozpaczona nastolatka odebrała sobie życie”¹⁹.

Opisujący rzeczony stan faktyczny, M. Safjan stwierdził, że dla prawników prawnokarna kwalifikacja tego rodzaju zachowania nie będzie stanowiła problemu, sugerując, iż zastosowanie znajdzie pojemna formuła współczesnego prawa karnego: „kto powoduje śmierć człowieka ...”²⁰. Powyższy pogląd nie zasługuje wszakże na aprobatę. Zawarte w art. 148 i 155 k.k. normy sankcjonowane można bowiem przekroczyć wyłącznie takim zachowaniem, którym powoduje się śmierć drugiego człowieka. A przecież zachowaniem się opisanym w przywołanym stanie faktycznym skutku takiego osiągnąć nie można. Dlatego też niedopuszczalne byłoby

¹⁸ Zob. K. Burdziak, *Internet...*, s. 211–212.

¹⁹ M. Safjan, *Realne i wirtualne*, „Newsweek” 2008/25, s. 34.

²⁰ Zob. M. Safjan, *Realne...*, s. 34.

twierdzenie, że w analizowanym przypadku doszło do zabójstwa człowieka czy też do nieumyślnego spowodowania jego śmierci²¹.

Trudno byłoby również wykazać – w sposób niebudzący żadnych wątpliwości – że dyskutowane zachowanie wypełnia ustawowe znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary określonego w art. 207 § 3 k.k. w zw. z art. 207 § 1a k.k. (znęcanie się nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek); także dlatego, że – jak słusznie wskazuje M. Mozgawa: „Wydaje się, że nie można (...) powiedzieć, że każda osoba małoletnia jest osobą nieporadną; twierdzenie takie jest zasadne w przypadku dzieci małych (kilkuletnich czy młodszych), natomiast w przypadku nastolatków ocena może być zróżnicowana w zależności od właściwości, stopnia rozwoju danej osoby będącej pokrzywdzonym”²². Powyższa kwalifikacja nie byłaby jednoznaczna nawet w przypadku – dodajmy – w którym doprowadzenie pokrzywdzonego do samobójstwa objęte byłoby zamiarem sprawcy, a przecież w przypadkach tego rodzaju intuicja podpowiadałaby nam (chyba) konieczność jego (sprawcy) ukarania i to w sposób odpowiednio surowy.

Przypadki analogiczne do powyższego nie są jednak jedynymi możliwymi do wyobrażenia sytuacjami, w których cyberprzemoc mogłaby doprowadzić człowieka do targnięcia się na własne życie. Innymi takimi sytuacjami, sytuacjami – dodajmy – niemającymi, jak się wydaje, charakteru przykładów wyłącznie akademickich, a jednocześnie sytuacjami, którym aktualny Kodeks karny nie przeciwdziałałaby w sposób wystarczający, mogłyby być wszakże – przykładowo – następujące przypadki: 1) przypadek zamieszczenia przez sprawcę na Youtubie (youtube.com) ośmieszającego pokrzywdzonego zdjęcia bądź filmu (prawdziwego bądź fałszywego), przy jednoczesnej możliwości przewidzenia (a być może nawet z zamiarem), że ten targnie się w następstwie tego na własne życie²³; 2) przypadek umieszczenia na Kwejk (kwejk.pl) nagiego wizerunku pokrzywdzonego, przy jednoczesnej możliwości przewidzenia (a być może nawet z zamiarem), że ten targnie się w następstwie tego na własne życie; 3) przypadek ujawnienia przez sprawcę na Facebooku (facebook.com) skrzętnie ukrywanej przez pokrzywdzonego, a uzyskanej przez sprawcę w sposób nielegalny (np. w drodze włamania się do komputera pokrzywdzonego), informacji o nim, przy jednoczesnej

²¹ Zob. K. Burdziak, *Internet...*, s. 211. Zob. też Ł. Pohl, *Struktura normy sankcjonowanej w prawie karnym. Zagadnienia ogólne*, Poznań 2007, s. 146–147; Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015, s. 60 oraz Ł. Pohl, *Kierowanie...*, s. 527. Zob. też K. Burdziak, *Kierowanie...*, s. 185.

²² M. Mozgawa, *Komentarz do art. 189 k.k. [w:] Kodeks karny. Komentarz aktualizowany [online]*. System Informacji Prawnej LEX, 19.12.2018 r. (dostęp: 12.01.2019 r.). Dostępny na stronie: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587737034/578872>, teza 8. Tego rodzaju zachowanie można by natomiast na pewno zakwalifikować jako złośliwe wprowadzenie w błąd, o którym mowa w art. 107 Kodeksu wykroczeń (ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń [tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r. poz. 618 ze zm.] – dalej k.w.). Przypomnijmy, że zgodnie z tym przepisem, kto w celu dokuczenia innej osobie złośliwie wprowadza ją w błąd lub w inny sposób złośliwie niepokoi, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny do 1500 zł albo karze nagany. Pojawia się jednak pytanie, czy w sytuacji, w której doprowadzenie pokrzywdzonego do targnięcia się na własne życie objęte byłoby zamiarem sprawcy, tego rodzaju kwalifikacja prawna oddawałaby rzeczywistą kryminalną zawartość popełnionego przez sprawcę czynu i jego bezprawie.

²³ W tym kontekście warto przywołać przypadek G. Raza, który na szczęście samobójstwem się nie zakończył; ryzyko takie jednak niewątpliwie istniało: „Ekstremalnym, ale dobrze ilustrującym te właściwości materiału umieszczonego w sieci jest przypadek nastolatka Ghyslaina Raza. Chłopiec ten pod koniec 2002 r. nagrał samego siebie, jak odgrywa sceny z filmu Gwiezdne wojny. Materiał został uznany za zabawny przez kolegów z klasy, którzy umieścili go w sieci. W 2004 r. inne osoby stworzyły rozbudowaną stronę, zawierającą omawiane klipy i inne dodatkowe materiały oraz specjalne efekty dźwiękowe. Strona ta miała w 2004 r. 7,6 mln wejść. Tego typu «popularność» była nie do uniesienia dla bohatera klipów, co skończyło się koniecznością pomocy psychiatrycznej i procesem rodziców ofiary przeciwko rówieśnikom, którzy umieścili materiał w Internecie oraz ich rodzicom” (J. Pyzalski, *Agresja elektroniczna dzieci i młodzieży – różne wymiary zjawiska*, „Dziecko Krzywdzone” 2009/1, <http://dziekokrzywdzone.fdn.pl/vol-8-nr-1-cyberprzemoc-26#node-4233>, s. 6–7 [dostęp: 21.01.2019 r.]).

możliwości przewidzenia (a być może nawet z zamiarem), że ten targnie się w następstwie tego na własne życie; 4) przypadek e-mailowego szantażowania pokrzywdzonego (z wykorzystaniem groźby zachowania się przez sprawcę w jeden ze wskazanych wyżej sposobów) w celu wymuszenia na nim (na pokrzywdzonym) określonego zachowania, przy jednoczesnej możliwości przewidzenia (a być może nawet z zamiarem), że ten targnie się w następstwie tego na własne życie, czy 5) przypadek zamieszczenia przez sprawcę na stronie internetowej o tematyce erotycznej ogłoszenia o świadczeniu przez pokrzywdzonego usług seksualnych, ogłoszenia – dodajmy – zawierającego wizerunek pokrzywdzonego i jego dane kontaktowe (np. numer telefonu i adres zamieszkania), przy jednoczesnej możliwości przewidzenia (a być może nawet z zamiarem), że ten targnie się w następstwie tego na własne życie, a jednocześnie – bez zamiaru bezpośredniego wyrządzenia mu (pokrzywdzonemu) szkody osobistej czy majątkowej.

Czy wszystkie z wyżej wymienionych sytuacji rzeczywiście mogłyby się wydarzyć? Czy przypadki tego rodzaju mogłyby zostać w ogóle wykryte? Rzecz jasna, nie sposób tego w żaden sposób przesądzić. Wydaje się jednak, że konieczność należytej ochrony zdrowia i życia człowieka wymaga ich zakazania i to pod groźbą odpowiednio surowej sankcji; przynajmniej w tych przypadkach, w których sprawcy towarzyszy zamiar doprowadzenia człowieka do targnięcia się na własne życie (kryminalizacja zachowań doprowadzających człowieka do targnięcia się na własne życie, którym nie towarzyszyłby zamiar sprawcy doprowadzenia pokrzywdzonego do takiego właśnie zachowania, mogłaby bowiem budzić sporo wątpliwości).

Abstract

Konrad Burdziak, *Proposal for Amendment to Article 151 of the Polish Criminal Code*

In this paper the author presents a proposal for amendment to Article 151 of the Polish Criminal Code by rephrasing it as follows: 'Article 151 § 1. Anyone who causes a person to make an attempt on his/her own life shall be liable to the penalty of imprisonment for between one and eight years. § 2. If the perpetrator of the act specified in § 1 voluntarily prevented the death of the person he/she had cause to make an attempt on his/her own life, the court may apply an extraordinary mitigation of the penalty, or waive the penalty altogether.'. The proposed amendment is justified with the continuously growing number of behaviours causing persons to attempt to take their own lives (which relates to technological advancements, in particular in terms of the development of means of mass communication) and the need to ensure proper legal protection of any person's life and health.

Keywords: *Article 151 of the Polish Criminal Code, suicide, causing a person to make an attempt on his/her own life, cyber harassment*

Streszczenie

Konrad Burdziak, *Propozycja nowelizacji art. 151 Kodeksu karnego*

W niniejszym opracowaniu przedstawiono propozycję zmiany art. 151 Kodeksu karnego poprzez nadanie mu następującego brzmienia: „Art. 151 § 1. Kto doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 8. § 2. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 dobrowolnie zapobiegł śmierci osoby, którą doprowadził do targnięcia się na własne życie, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia”. Propozycję nowelizacyjną uzasadniono

faktem poszerzania się katalogu zachowań mogących doprowadzić człowieka do targnięcia się na własne życie (faktem związanym przede wszystkim z rozwojem nowych technologii, w szczególności zaś – z rozwojem środków masowego komunikowania) oraz koniecznością zapewnienia należytej, prawnej ochrony życia i zdrowia człowieka.

Słowa kluczowe: art. 151 k.k., samobójstwo, doprowadzenie do samobójstwa, cyberprzemoc

Literatura:

1. Burdziak K., *Doprowadzenie człowieka do targnięcia się na własne życie – analiza prawno-karna* [w:] *W drodze do brzegu życia*, t. XV, red. E. Krajewska-Kułał, C.R. Łukaszuk, J. Lewko, W. Kułał, Białystok 2017;
2. Burdziak K., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2014 roku, sygn. IV KK 316/13*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2015, nr 3;
3. Burdziak K., *Internet jako nowe-stare zagrożenie bezpieczeństwa. Prawno-karne rozważania na temat wpływu Internetu na liczbę samobójstw w Polsce* [w:] *Nowe zagrożenia bezpieczeństwa. Wyzwania XXI wieku*, red. K. Hennig, Kraków 2015;
4. Burdziak K., *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2014, nr 4;
5. Burdziak K., *Kilka słów o potrzebie zreformowania art. 151 k.k.* [w:] *Reforma prawa karnego*, red. I. Sepiolo-Jankowska, Warszawa 2014;
6. Burdziak K., *Pochwalanie samobójstwa za pomocą środków masowego komunikowania* [w:] *W drodze do brzegu życia*, t. XVI, red. E. Krajewska-Kułał, C.R. Łukaszuk, J. Lewko, W. Kułał, Białystok 2018;
7. Burdziak K., *Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa z art. 151 Kodeksu karnego*, *Acta Iuris Stetinensis* 2015, nr 10;
8. Burdziak K., *Samobójstwo w prawie polskim*, Warszawa 2019;
9. Daszkiewicz K., *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, Warszawa 2000;
10. Dyrła-Mularczyk K., Pluciński M., *Cyberbullying i agresja elektroniczna jako współczesne zagrożenia dla komunikacji w sieci*, *Terazniejszość – Człowiek – Edukacja* 2017, nr 4;
11. Jarosz M., *Samobójstwa. Dlaczego teraz?*, Warszawa 2013;
12. Mozgawa M., *Komentarz do art. 189 k.k.* [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany [online]*. System Informacji Prawnej LEX, 19.12.2018 r. Dostępny na stronie: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587737034/578872>;
13. Mozgawa M., Bachmat P., *Przestępstwo doprowadzenia człowieka do targnięcia się na własne życie (art. 151 k.k.) – analiza akt sądowych*, Warszawa 2016;
14. Pohl Ł., *Kierowanie wykonaniem samobójstwa oraz polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym (analiza de lege lata i postulaty de lege ferenda)* [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011;
15. Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015;
16. Pohl Ł., *Struktura normy sankcjonowanej w prawie karnym. Zagadnienia ogólne*, Poznań 2007;
17. Pyżalski J., *Agresja elektroniczna dzieci i młodzieży – różne wymiary zjawiska*, *Dziecko Krzywdzone* 2009, nr 1;
18. Pyżalski J., *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*, Sopot 2011;
19. Safjan M., *Realne i wirtualne*, *Newsweek* 2008, nr 25;
20. Walrave M., Heirman W., *Skutki cyberbullyingu – oskarżenie czy obrona technologii?*, *Dziecko Krzywdzone* 2009, nr 1;
21. Wojtasik Ł., *Przemoc rówieśnicza z użyciem mediów elektronicznych – wprowadzenie do problematyki*, *Dziecko Krzywdzone* 2009, nr 1.